

TC.
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL-DUYGUSAL VE
AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ömer Faruk YARICI
Danışman: Doç. Dr. Cumaali YAVUZ

ELAZIĞ 2023

ONAY SAYFASI

.....

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tez Yüksek Lisans standartlarına uygun bulunmuştur.

.....

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Başkanı

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... _____

Yüksek Lisans Sınavı Jüri Üyeleri

..... _____

..... _____

..... _____

..... _____

..... _____

ETİK BEYAN

Kendime ait çalışmalar ile bu tez çalışmasını gerçekleştirdiğimi, çalışmaların planlanmasından, bulgularının elde edilmesine ve yazım aşamasına kadar tüm aşamalarında etiğe aykırı davranışım olmadığını, bu tezdeki tüm bilgileri ve verileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışması içinde yer alan ancak bu tez çalışmasının bulguları arasında yer almayan verilere, bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Ömer Faruk YARICI

...../...../2023

Doç. Dr. Cumaali YAVUZ

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

ELAZIĞ

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında değerli katkı ve eleştirileriyle yol gösteren, sabırla beni her zaman çalışmaya teşvik eden, beni bir kardeşi olarak gören ve şahsıma güven veren danışmanım Sayın Doç. Dr. Cumaali YAVUZ'a, bu zorlu süreç boyunda yanımda olup desteğini esirgemeyen kıymetli eşim Kader YARICI'ya, değerli arkadaşlarıma ve bu günlere gelmeme vesile olan aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
1. ÖZET.....	1
2. ABSTRACT	2
3. GİRİŞ	4
3.1. Spor Kavramı	6
3.1.1. Sporun Tanımı ve Önemi	6
3.1.2. Sporun Amaç ve Fonksiyonları.....	7
3.2. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim	8
3.2.1. Sosyal-Duygusal Gelişim.....	8
3.2.2. Ahlaki Gelişim	9
3.3. Sporun Bireyler Üzerine Etkisi	10
3.3.1. Sporun Duygusal Etkileri.....	12
3.3.2. Sporun Ahlaki Etkileri	13
4. GEREÇ VE YÖNTEM.....	15
4.1. Araştırma Yöntemi.....	15
4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	15
4.3. Veri Toplama Araçları	16
4.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	16
4.3.2. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Ölçeği (SDAGO).....	16
4.4. Verilerin Toplanması	16
4.5. Verilerin Analizi.....	16
5. BULGULAR	18
6. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	28
7. KAYNAKLAR	33
8. EKLER.....	37
9. ÖZGEÇMİŞ.....	43

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri	18
Tablo 2. Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Değişkenlerine Göre Dağılımı.....	20
Tablo 3. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	21
Tablo 4. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Sınıf Düzeylerine Göre Anova Test Sonuçları.....	22
Tablo 5. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Anova Test Sonuçları.....	23
Tablo 6. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Gelir Durumlarına Göre Anova Test Sonuçları.....	24
Tablo 7. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Spor Yapma Durumlarına Göre Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	25
Tablo 8. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Lisans Yılı Değişkenine Göre Anova Test Sonuçları	26

KISALTMALAR LİSTESİ

Ark.	: Arkadaşları
F	: Varyans
N	: Sayı, Frekans
P	: Anlamlılık Düzeyi
SDAGO	: Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Ölçeği
SPSS	: İstatistik Programı
SS	: Standart Sapma
X	: Ortalama
%	: Yüzde

1. ÖZET

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin lisanslı olarak spor yapma ve spor yapmama durumlarına ilişkin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin belirlenmesi; bazı değişkenler açısından karşılaştırılarak spor yapmanın gelişim düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır.

Araştırmaya, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Şırnak ili Silopi ilçesinde bir ortaokulda öğrenim gören 1205 öğrenciden 5.6.7. ve 8.sınıf düzeylerinde tesadüfi yöntemle seçilen 400 öğrenci gönüllü olarak katılım sağlamıştır. Veri toplama aracı olarak tarafımızca hazırlanan ‘Kişisel Bilgi Formu’ ile Ji, Dubois ve Flay’in geliştirdiği “Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Ölçeği”nin Bozgün ve Baytemir tarafından Türkçeye uyarlanmış hali kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre elde edilen bulgularda; öğrencilerin; yaş, sınıf düzeyi ve gelir durumu değişkenlerine göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri arasında anlamlı farklılık görülmezken, cinsiyet değişkenine göre ise kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin öz kontrol, benlik gelişimi ve olumlu sosyal davranış alt boyutlarında ve ölçek toplamında daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülerek spor yapanlar lehine anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin spor yapma yılları arttıkça sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak spor yapma durumunun ve spor yapma yılının sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Spor Yapma, Sosyal-duygusal, Ahlaki Gelişim

2. ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE SOCIAL-EMOTIONAL AND MORAL DEVELOPMENT LEVELS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS WHO DO SPORTS AND DO NOT DO SPORTS

In this study, it was aimed to determine the social-emotional and moral development levels of secondary school students in terms of doing sports with a license and not doing sports; to determine whether doing sports is effective on development levels by comparing them in terms of some variables.

The research was carried out in the 2022-2023 academic year. 400 students randomly selected from the 5.6.7.8th grade levels among 1205 students studying at a secondary school in the province of Şırnak, Silopi, participated voluntarily. As a data collection tool, the "Personal Information Form" and prepared by us Ji, the "Social-Emotional and Moral Development Scale" developed by Dubois and Flay, adapted to Turkish by Bozgun and Baytemir, was used. The data obtained in the research were analyzed using the SPSS 22 package program.

According to the results of the analysis, there was no significant difference between the social-emotional and moral development levels of the students according to the variables of age, grade level and income status, while a significant difference was found in favor of female students according to the gender variable. It was found that students who play sports as licensed students have a higher average score in the sub-dimensions of self-control, self-development and positive social behavior of social-emotional and moral development levels compared to students who do not play sports, and a significant and positive relationship was found in favor

of those who do sports by seeing that they have a higher average score in the total of the scale. In addition, it has been observed that the levels of social-emotional and moral development of students who play sports as a licensed student increase as the years of playing sports increase. As a result, it has been found that the state of doing sports and the year of doing sports positively affect the levels of social, emotional and moral development.

Keywords: Sports, Doing Sports, Social-emotional, Moral Development

3. GİRİŞ

Sosyal-duygusal gelişim; bireyin duygularını kontrol ederek kendisini doğru ifade edebilme becerilerini, hem kendisiyle hem de çevresiyle barışçıl uyum becerilerini ifade eder (1). Ahlaki gelişim; bireylerin, toplumun oluşturduğu gelenek ve göreneklerin, normların ve yazılı olmayan kuralların oluşturmuş olduğu sisteme uyma becerileri olarak tanımlanabilir (2).

Kişinin gelişimini etkileyen en önemli etken eğitimidir. Bireyler okul çağına kadar düşünce, duygu, yargı, beceri, bilgi, alışkanlık gibi özellikleri aile aracılığıyla öğrenir. Okul dönemine başlayan bireyler, aldığı eğitimlerin yanında her gün öğretmen ve arkadaşlarından olumlu olumsuz şeyler öğrenmeye devam eder (3). Bu öğrenmeler sonucunda kişilik gelişimin yanında sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ihtiyaçları da ortaya çıkmıştır.

Büyüme ve gelişim çağındaki bireylerin, ilköğretim ve ortaokul döneminde sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ihtiyaçlarının karşılanması önem arz etmektedir. Bu ihtiyaç kritik dönemde karşılanmadığı takdirde zaman içerisinde öğrencilerin gelişim düzeylerinin yavaşlamasıyla beraber, ilerleyen yaşlarda sosyal ilişkilerinde ve ahlaki karar alma tutumlarında problemler görülebilir (4).

Karakterin sadece doğuştan kazanılmadığı ve kişilik özelliklerinin hayat boyu değişiklik gösterdiği, eğer bireyler karakter eğitimlerini aileden alamıyorsa okulların bunu vermek zorunda olduğu belirtilmiştir (5). Benzer şekilde; okul döneminde akademik eğitimin yanında sosyal, duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini geliştirecek eğitimlerin verilmesi ve diğer becerilerin de kazandırılmasının önemi vurgulanmaktadır (6).

Sosyal gelişimin; bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimle ilişkili olduğu ayrıca bireyin karakter gelişiminde ve kişilik özelliklerinin oluşmasında etkili olduğu söylenmiştir (7). Yapılan çalışmalarda; kalıtım, aile, çevre, arkadaş ve öğretmen gibi faktörlerin bireylerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini etkilediği ifade edilmiştir (8;9;6).

İnal (10); sporun, sosyal duygusal gelişim becerilerinin artmasında büyük bir etken olduğunu ve sporun sadece psikomotor becerilerden veya fiziksel etkinliklerden oluşmadığı görüşünü belirtmiştir. Sportif etkinlikler, anti-sosyal davranışlarının önüne geçen bir sosyalleşme aracı olduğu ifade edilmiştir (11,12).

Spora erken yaşta başlayan çocukların ahlaki olgunluk düzeylerinin arttığı, özellikle takım sporlarıyla ilgilenen çocukların ahlaki karar alma tutumlarının farklılaştığı ve spor faaliyetlerine katılan öğrencilerin katılmayan öğrencilere göre ahlaki yargı yeteneklerinin daha yüksek düzeyde olduğu ortaya konulmuştur (13-16).

Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim, dünyada uzun zamandır popüler olsa da Türkiye’de son zamanlarda popüler olmaya başlamıştır ancak temel eğitim düzeyindeki öğrencilerin sosyal-duygusal gelişim ve ahlaki gelişim düzeyleri belirlemeye yönelik araştırmalar sınırlı kalmıştır (17).

Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, ortaokul düzeyinde eğitim gören öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerinin; yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, gelir durumu, spor yapma durumu, spor yapma yılı değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesidir.

3.1. Spor Kavramı

3.1.1. Sporun Tanımı ve Önemi

Spor kelimesi; Latince’de dağıtmak, birbirinden ayırmak anlamına gelen Disportare ve Deportare kelimelerinden türetilerek zamanla Sport halini almasıyla ortaya çıkmıştır. Fransız toplumu ise sport kavramını top oyunları anlamında gelecek şekilde kullanmıştır. Tarihteki ilk sporların savunma ve saldırı kökenli olarak yapılmaya başlanması sporun, insanın doğaya karşı gösterdiği ölüm-kalım savaşının verdiği zorunlu bedensel eylemlerden ortaya çıktığını göstermektedir (18).

Sporun dünya tarihinde yaygınlaşmasıyla birlikte Türkler de spor faaliyetlerine başlamıştır. Türk toplumu da diğer toplumlarda olduğu gibi sporu sosyalleşme, oyun ve eğlence amaçlı ve aynı zamanda kültürlerinin bir parçası olarak yapmışlardır (19).

Günümüz literatüründe spor; bireyin ruh ve beden sağlığını, toplumsal uyumunu destekleyen, yarışma ve kazanma öğelerini içeren, benlik oluşumu ve gelişimi açısından eğitimcilerin önerdiği bir disiplin, kitleleri etkileyen bir seyir, enerjiyi şekillendirmek ve mücadeleci bir anlayışı uyandırmak için yöneticilerin uyguladığı bir yöntem, insana haz ve tatmin hissi kazandıran bir oyun güdüsünün kurallara bağlanmış anlatım şekli olarak ifade edilebilir (20).

Spor, sadece katılımcılar açısından değil, seyirciler açısından da heyecan uyandıran ve estetik bir duygu kazandıran sosyal bir olgu olarak görülmektedir (21).

Bu bağlamda spor, doğrudan veya dolaylı yollarla bireyleri kendisine çekerek bağımlı kılan ve toplumun ilgisini sürekli olarak canlı tutmayı başaran sosyal bir olgu olarak tanımlanabilir (22).

Spor; bireyin bedensel, zihinsel ve mental sağlığını düzenleyen, belirli kurallar ve rekabet esasları dahilinde mücadele etme, üstün gelme ve başarı gücünün arttırılması yolunda gösterilen yoğun çabalardır (23). Bu nedenle spor; sadece bedensel olarak değil; bireylerin zihinsel ve ruhsal gelişimini, benlik oluşumunu, kişilik özelliklerini, kişinin yaşam şartlarına karşı mücadele becerisini destekleyen ve kurallara uyma davranışlarını geliştiren faaliyetler olarak ifade edilir (24).

3.1.2. Sporun Amaç ve Fonksiyonları

Spor yapmak, eşitlik fikrinin geliştirilmesine, düzenli çalışmaya, diğer insanların hakkına saygı duymaya, sistemli ve dikkatli davranmaya, değerlendirme ve plan yapmaya sevk ederken aynı zamanda toplum kurallarına, örf ve adetlere, yasalara saygılı olmayı  ğretir (21).

Spor, sağlıklı nesiller yetiştirilmesinde çok önemlidir. Kişinin mutluluğu, fiziksel ve ruhsal sağlığının bir bütün olarak devam etmesi ve gelişmesine bağlıdır. İnsanların sağlıklı bir yaşam sürdürmelerinde, fiziksel ve ruhsal gelişimlerini arttırmalarında ayrıca bireysel veya toplumlarla olan ilişkilerinin dostluk çerçevesinde devam ettirilmesinde spor önemli bir rol oynamaktadır (25).

Sporun, hem evrensel hem de kültürel bir olgu olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Zira sporun sosyolojik, psikolojik, kültürel, ekonomik ve fizyolojik gibi alanların hepsinde incelendiği görülmektedir. Sporla uğraşan kişilerin, toplumsal ve kültürel birikimlerini spor yaptıkları ortam sayesinde arttırarak fiziksel ve zihinsel sağlığa faydanın yanında sosyal ve psikolojik olarak da fayda g rd ğu ortaya konulmuştur (26).

Gençler ve aileleri için büyük bir problem haline gelen kötü arkadaş çevresinden uzaklaşarak spor yapmak ve sporla meşgul olan insanların bulunduğu

sosyal çevrede bulunmak gençlerin kötü alışkanlıklar edinmelerinin önüne geçmektedir (26).

İnsan varlık olarak doğayı nasıl kontrol altına alma ihtiyacı duyuyorsa, kendi vücudunu da kontrol altına alma ihtiyacıyla spora yönelmektedir. Bu ihtiyacı karşılayabilmek için spor etkinliklerine katılan bireyler girdiği spor ortamları sayesinde sosyalleşerek yalnızlık duygusundan da kurtulur. Bireyler bir spor takımına dahil olduğunda ya da desteklediğinde o takımla bütünleşerek ortak duygular yaşar. Yalnızken büyük sevinç göstermezken, grup halindeyken gösterebilir. Bu sebeple spor, sindirilmiş duyguların boşaltılarak bireylerin deşarj olmasını sağladığı için bir tür tedavi yöntemi olarak görülmüştür (25).

Sporun insanların vücut sistemleri üzerindeki etkileri şu şekilde ifade edilmiştir;

- a) Hareket Sistem; birim, hareket, esneklik
- b) Sinir Sistemi; çabukluk, çeviklik, refleks, denge, sürat
- c) Kalp Dolaşım Sistemi; devamlılık
- d) Zihin Sistemi; karar verme ve reaksiyon
- e) Morfoloji; estetik ve fiziki mükemmellik (25);

Bu bilgiler ışığında sporun; fiziksel, duyuşsal, ruhsal ve pedagojik anlamda bir çok amaç ve fonksiyon üstlendiğini söylemek mümkündür (27).

3.2. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim

3.2.1. Sosyal-Duygusal Gelişim

Sosyal gelişim; kişinin içinde bulunduğu topluma ait kural ve değerlere uygun davranış şekillerini kabul ederek yeni durumlara uyum sağlaması,

çevresindekilerin beklentilerine uygun davranış, tutum ve tepkiler gösterebilmesidir (28).

Sosyal bir varlık olan birey, tüm hayatı boyunca çevresi ile uyum içerisinde olmaya ihtiyaç duyar. Doğumla beraber başlayan bu ihtiyaç, bireyin toplumsal yaşamının kural ve zorunluluklarına karşı duyarlılık geliştirmesine, diğer bireylerle uyum çabasının gelişmesine katkı sunar (29).

Duygusal gelişim; bireyin kalıtımla ve doğumuyla getirdiği gizil gücün çevresel etkileşim sonunda, haz ve elem yönünde duygulara dönüşmesidir (30). Bireylerin duygusal gelişimlerinin olgunlaşma ve öğrenme sonucunda oluştuğu ifade edilmiştir (31).

Sosyal-duygusal gelişim; bireyin duygularını kontrol ederek kendisini doğru ifade edebilme becerilerini, hem kendisiyle hem de çevresiyle barışçıl uyum becerilerini ifade eder (1).

Sağlıklı sosyal ilişkilerin kurulmasında büyük rol oynayan duygusal gelişim, sosyal gelişimin de temelini oluşturur. Birbirleriyle etkileşim içinde olan bu iki gelişim alanı birbirlerinden ayrı olarak değerlendirilmemelidir (32).

İnsan yaşam kalitesini etkileyen sosyal-duygusal gelişimin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi okul öncesi döneme dayanır. Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişim özelliklerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilen çocuklar, ileriki yaşlarda çevresindeki kişiler ile olumlu ilişki kurmayı başarabilir (33).

3.2.2. Ahlaki Gelişim

Ahlak, neye göre nasıl davranılması gerektiğini öğreten ve davranışlarımıza yön veren kuralları bildiren disiplindir (34). Ahlak, aynı zamanda insan ilişkilerini

düzenlemeyi hedefleyen bir kurallar sistemidir. Ahlakın temel prensibinin kötülükten kaçınma ve iyiliğe erişme olduğu ifade edilir (35).

Ahlaki gelişim, bireylerin; toplum içinde önceden belirlenmiş kuralların, gelenek ve göreneklerin, normların, değer yargılarının geçerli olduğu sisteme uyum gösterme becerileridir (2). Ahlak gelişimi, bireyin duyuşsal gelişimiyle birlikte yakın-uzak çevresiyle girdiği etkileşim paralelinde ilerlemektedir. Bu sebeple ahlak, bireylerin hem sosyal hem duyuşsal becerilerini içeren çok boyutlu bir olgudur (36).

İnsanların ahlaki özellikleri büyüme ve gelişme süreçlerinde şekillenir. Ahlak kavramının temeli; bireylerin ilk etkileşime girdiği çevresi anne, baba ve kardeşle olan ilişkileri sonucunda oluşmaya başlar. Çevrenin olumlu veya olumsuz özellikleri, diğer gelişim alanlarını etkilediği gibi ahlaki gelişim düzeylerinde de önemli bir yer tutmaktadır. Çevreden alınan dönütlerle şekillenen davranış özellikleri giderek ahlaki davranışların ve ahlak kurallarının temelini oluşturur (37).

Ahlaki gelişim, benlik oluşumunun ve gelişiminin önemli bir parçası olarak görülür. Ahlak gelişimi, duyuşsal boyutuyla insanların mutluluk düzeylerinin artmasına, hayattan memnun kalarak haz duymalarına katkı sağlarken sosyolojik boyutuyla da toplum içi barışı ve uyumlu sosyal ilişkiler sağlamayı hedeflemektedir. Ahlak gelişiminin temel hedefinin; doğruyu, yanlışı iyiyi ve kötüyü ayırt edebilecek ahlak olgunluğuna sahip ve ortak değerleri benimseyen bireyler yetiştirmek olduğu ifade edilmiştir (38).

3.3. Sporun Bireyler Üzerine Etkisi

3.3.1. Sporun Sosyal Etkileri

Spor, bireyin sosyal ilişkilerini düzenleyen bir etkinlik olmasından dolayı kişinin sosyalleşmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Modern toplumların sporu

çoğunlukla kollektif bir etkinlik olarak ele aldığı ve sportif faaliyetler aracılığı ile bireylerin değişik insan grupları ile olumlu sosyal ilişkiler kurmasının kolaylaştığı ifade edilmiştir (39).

Spor, insanların kendi iç dünyalarından sıyrılarak başka kültürlerden, farklı inanç ve düşüncelerden insanlar ile tanışarak diyalog kurmasını ve karşılıklı etkileşimini sağlamaktadır. Bu açıdan spor, sosyal ilişkiler kurulmasına, ilişkilerin pekiştirilmesine ve toplumsal kaynaşmaya destek olmaktadır. Spor, hem sporcular hem izleyiciler arasında da önemli bir etkileşim ve iletişim sağlamaktadır (39).

Spor, sağlıklı bedenlerin oluşmasına destek olurken, bireylerin sağlıklı görünüme kavuşmasıyla birlikte psikolojik bir rahatlama da sağlamaktadır. Bireylerin sosyalleşmesi sağlıklı bir birey olabilmesine bağlıdır. Stresli ve sıradan bir yaşamdan uzaklaşmak isteyen kişiler için spor, sosyal ilişkilerin artmasını ve gelişmesini sağlayan bir olgudur (40).

Toplumdaki olumsuz davranışların giderilmesi, kişiler arası uyumun artırılması, gerginliklerin en aza indirilmesi ve olumlu davranışların gösterilmesinde rol oynayan spor; bu yönüyle sosyal hayatı düzenleyen bir sosyalleşme aracı olarak görülmüştür (40).

Sosyal bir deneyim olan spor faaliyetlerine katılan kişiler, oyun ve etkinlikler sayesinde duygularını ifade edebilme imkanı bulmuştur. Öfke, utangaçlık ve saldırganlık gibi olumsuz duyguları kontrol etmesini öğrenen bireyler baskı altındaki enerjiden kurtulmanın yolu olarak da oyun ve etkinliklere katılım göstermektedir (41).

Spor etkinliklerine katılım, bireylerin fiziksel gelişiminin yanında benlik gelişiminin de katkı sunmaktadır (41).

Benlik, bireyin kendisini ve çevresini nasıl tanıdığı konusunda bilinçliliği ifade eder. Diğer bireylerle etkinliklere katılarak kendisinin güçlü ve zayıf yönlerini anlamaya başlayan birey kendisi ile başkalarını karşılaştırarak benlik bilincin gelişmesini sağlar. Bu nedenle spor ortamlarında yer alan bireylerin sosyalleşmesi daha hızlı ve olumlu gerçekleşir (41).

Sportif faaliyetlere katılım, manevi yalnızlığın önüne geçerken bireyler üzerinde yalnız kalma korkusunu hazırlayan etkileri de giderebilir. İlerleyen yaşlarda görülen amaçsızlık ve çalışma şartlarının doğurduğu kötümser ve negatif tutumların giderilmesinde sportif etkinliklere ihtiyaç duyulmaktadır. İnsan ilişkilerinin düzenlenmesinde spor, hem bireysel hem sosyal açıdan önemli bir yer tutmaktadır. Spor bireyin fiziksel ve psikolojik olarak güçlenmesine katkı sağlarken sorumluluk ve iş birliği ile düzen sağlama kabiliyetini de geliştirmektedir. Ayrıca spor, insan ilişkilerini ve toplum etkileşimi geliştirdiği gibi toplumun yücelmesinde de önemli bir araç olarak görülmektedir (42).

3.3.1. Sporun Duygusal Etkileri

Yalnız kalma korkusu, bireylerin başarı seviyesini düşürdüğü gibi sosyalleşmesi de olumsuz etkiler. Bireyin bir takım ya da gruba dahil olmasıyla sosyalleşmesini sağlayan spor, bu yönüyle bireyleri yalnızlık korkusundan kurtarır ve takım başarılarıyla bütünleştirerek motivasyon oluşturur. Spor yarışmalarında edinilen başarıma duygusu, ödül ve prestij kazanma bireylere duygusal doyum yaşatmaktadır (43).

Günümüzde spor, sağlıklı yaşam kalitesini artıran ve günlük yapılması gereken rutin aktiviteler olarak görülmektedir (27).

Bireyi spora teşvik eden unsurlar yalnızca sağlıklı ve estetik görünüm isteğiyle sınırlı olamaz. Sosyal ilişkilerini artırma isteği, yalnızlık korkusu, başarı, prestij edinme gibi duygusal nedenler de bireylerin spora yönelimini arttırmaktadır. Spora katılımın, işbirliği, sorumluluk sahibi olma ve bireyin kendi kendini disipline etmesi gibi becerileri kazandırması da bireyleri spor yapmaya iten sebepler arasındadır (27).

Spor devamlılık sağladığı takdirde, depresyon ve anksiyetenin azaltılmasının yanında benlik gelişimini de desteklemektedir. Yaşam kalitesiyle birlikte doğru orantılı olarak haz alma ve mutluluk seviyesini de artıran spor, akıl ve ruh sağlığını da olumlu etkilemektedir. Kişilerin kendi güçlü yönlerini ve potansiyellerini fark ettirerek azalan stres ve artan öz saygı sayesinde, bireylerin özgüvenini ve ruh halini düzenleyerek kişisel gelişimlerine katkı sunmaktadır (44).

3.3.2. Sporun Ahlaki Etkileri

Ahlak kavramı spor alanında incelediğinde, bu kavram sportmenlik kavramıyla ifade edilebilir. Sportmenlik, bir spor müsabakası esnasında oyunun kurallarına uymaktan öte disiplinli ve istikrarlı, rakibe saygılı, saha olaylarına karşı sağduyulu davranış tarzını sergilemek olarak tanımlanmıştır (45).

Bir davranışın tek başına ahlakla ilişkili olduğu söylenemez ancak bu davranışlar başkalarını etkileyecek eyleme dönüştüğü esnada ahlakla ilişkili olarak ahlaki değerlendirmelere tabi tutulur. Bu bakımından sportif eylemlerin doğru-yanlış, iyi-kötü gibi ahlak kavramlarıyla değerlendirilebileceği söylenebilir (46).

Spor, organik mekanizma aracılığıyla bireylerin ahlaki gelişimine katkı sağlayan önemli bir ruhsal terbiye yöntemi olarak ifade edilmiştir (16).

Spor, fiziksel gelişimin yanında bireylerin; oto kontrol gibi ahlaki tutum becerilerinin gelişmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Sporcular, sportif başarı elde etme mücadelesinin yanında ahlaki değerler ortaya koyma noktasında da mücadele içerisindeyler (47).

Spordaki rekabet duygusu, zarar verici bir duygu olmaktan ziyade yapıcı bir unsur olarak ifade edilir. Bu yapıcı unsur, bireylerin yaşamlarına pozitif etki ederek sosyal hayatlarında bencil isteklerini köreltip kişilerarası ilişkilerinde başarıyı sağlar. Sporun, evrensel bir olgu olmasından dolayı kişilerin etkileşime girdiği diğer insan özelliklerine ve kültür tipolojilerine karşı saygı duyma becerilerini arttırarak, farklılıklara karşı hoşgörölü olma becerilerini de geliştirdiği ifade edilir (48).

Bireylerin olumsuz davranışlarının kontrol altına alması, bireyler arası uyumun sağlanması, kişilerarası gerginliklerin azaltılması ve pozitif davranışların arttırılmasında önemli rol oynayan spor; ahlaki gelişim düzeylerinin arttırılması açısından da önem taşımaktadır (49).

Spor kurallarını belirleyen ilkeler, aynı zamanda günlük yaşamdaki ahlaki değerleri ve toplumsal uyum biçimini de belirlemektedir (40). Spor ortamlarında kurallara uymayı alışkanlık haline getiren bireyler sosyal hayatlarında da benzer olumlu davranışlar sergilemektedir. Özellikle spor yapan alt yaş gruplarındaki bireylerin, spor faaliyetleri sayesinde toplum içerisinde temel davranış, konuşma becerileri ve saygı gibi ilkeleri öğrendikleri görölmüştür (49).

4. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın araştırma yöntemi, evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizlerine yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada; katılımcıları etkileyecek hiçbir müdahalede bulunulmadan problem durumlarına ilişkin düşünceleri, olgu ve olayları somutlaştırarak sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan araştırma türü olan nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır (50).

Tarama modeli, birden çok değişkenin karşılaştırılacağı durumlarda sebep sonuç ilişkisi içerisinde bunlara bağlı verileri analiz etme amacıyla yapılan araştırma modelidir (51).

4.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Şırnak ili Silopi ilçesinde bir ortaokulda öğretim gören 1205 öğrenci oluştururken örneklemini ise 5.6.7. ve 8. sınıf öğrencilerinden tesadüfi yöntemle seçilen 400 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır. Daha fazla veri toplayabilmek ve problemi kapsamlı araştırabilmek için örnekleme yöntemlerinden tesadüfi örnekleme seçilmiştir. Tesadüfi örnekleme yöntemi; bir araştırma örnekleminin her bir üyesinin sadece tesadüfen ve rastgele seçildiği bilgi edinme yöntemidir (52).

4.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak tarafımızca hazırlanan ‘Kişisel Bilgi Formu’ ve Ji, Dubois ve Flay’in (53) geliştirdiği “Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Ölçeği”nin Bozgün ve Baytemir (17) tarafından Türkçeye uyarlanmış hali kullanılmıştır.

4.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrencilere cinsiyet, sınıf düzeyi, yaş, aile gelir durumu, spor yapma durumu ve spor yapma yılı olmak üzere 6 adet kişisel bilgi sorulmuştur.

4.3.2. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Ölçeği (SDAGO)

Araştırmaya katılan öğrencilerin, sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılan bu ölçeğin genel güvenilirliği .89 olarak belirtilmiştir (17). 4’lü Likert derecelendirmesi kullanılan ölçek ifadeleri (Hiç Katılmıyorum ‘1’, Katılmıyorum ‘2’, Katılıyorum ‘3’ ve Tamamen Katılıyorum ‘4’) olarak şekillendirilmiştir. 28 soru ve 6 alt boyuttan oluşan ölçeğin alt boyutları okulda saygı, evde saygı, benlik gelişimi, olumlu sosyal davranış, dürüstlük ve öz kontroldür. Bu ölçekten alınabilecek en az puan 28 en fazla puan 112’dir. Cronbach alfa değeri .88 düzeyinde yüksek olarak belirlenmiştir (17).

4.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada, Silopi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Cumhuriyet Ortaokulu’nda öğrenim gören öğrenciler için okul müdürlüğünden araştırma izin belgesi ve gönüllü katılımcıların velilerden Bilgilendirilmiş Veli Gönüllü Olur Formu ile gerekli izinler alınmıştır.

4.5. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler SPSS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Her bir değişkene ait histogram, Q-Q grafiği ve çarpıklık ve basıklık

katsayıları (-1 ile +1) incelenmiştir. Analizler sonucunda verilerin normallik değerlerini sağlamasından dolayı parametrik testler olan ve ikili değişkenlerde iki farklılığı saptamak için t- testi, iki değişkenden daha fazla değişkene sahip olan verilerdeki farklılığı saptamak için ANOVA testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda gruplar arası farklılıkların belirlenmesinde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular, tablolar halinde gösterilmiştir.

5. BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin çeşitli demografik bilgilerinin (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, gelir durumu, spor yapma durumu ve spor yapma yılı) dağılımları gösterilirken, devamında demografik bilgiler ışığında sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini içeren toplam ölçek puanları ve ölçek alt boyutlarına göre çeşitli istatistiksel bulgular tablolar halinde gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Özellikleri

Cinsiyet	Toplam Sayı	Yüzde (Frekans)
Kız	205	%51,2
Erkek	195	%48,8
Toplam	400	%100
Sınıf Düzeyi		
5.Sınıf	84	%21
6.Sınıf	98	%24,5
7.Sınıf	103	%25,8
8.Sınıf	115	%28,7
Toplam	400	%100
Yaş		
10	43	%10,8
11	97	%24,3
12	85	%21,3
13	110	%27,5
14 ve Üzeri	65	%16,3
Toplam	400	%100
Aile Gelir Durumu		
Kötü	41	%10,3
Orta	244	%61
İyi	115	%28,7
Toplam	400	%100
Lisans Durumu		
Spor Yapmayan	233	%58,3
Bireysel Sporlar	73	%18,3
Takım Sporları	94	%23,4
Toplam	400	%100
Lisanslı Spor Yapma Yılı		
1	70	%42
2	54	%32,5
3	36	%21,3
4	7	%4,2
Toplam	167	%100

Tablo 1’de öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından yüzde-frekans dağılımları incelendiğinde çalışma 205 kız (%51,2) ile 195 erkek (%48,8) olmak üzere toplam 400 öğrenciden oluşmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyine göre yüzde-frekans dağılımları incelendiğinde; 84 öğrencinin (%21) 5.sınıf, 98 öğrencinin (%24,5) 6.sınıf, 103 öğrencinin (%25,8) 7.sınıf, 115 (%28,7) öğrencinin ise 8. sınıf öğrencisi olduğu görülmüştür.

Katılımcıların yaş değişkenine göre yüzde-frekans dağılımları incelendiğinde; 10 yaş grubunda 43 (%10,8), 11 yaş grubunda 97 (%24,3), 12 yaş grubunda 85 (%21,3) , 13 yaş gurubunda 110 (%27,5) 14 yaş ve üzerinde ise 65 (%16,3) öğrenci bulunduğu görülmüştür.

Katılımcıların lisanslı olarak spor yapma durumları incelendiğinde; öğrencilerden 233 kişinin (%58,3) spor yapmadığı; spor yapan 167 kişiden (%41,7) ise 73 kişinin (%18,3) bireysel sporlarda, 94 kişinin (23,4) takım sporlarında yer aldığı görülmüştür.

Öğrencilerden lisanslı olarak spor yapanların lisans yılı değişkenine göre yüzde-frekans dağılımları incelendiğinde; 70 öğrencinin (%42) 1 yıl, 54 öğrencinin (%32,5) 2 yıl, 36 öğrencinin (%21,3) 3 yıl, 7 öğrencinin ise (%4,2) 4 yıl süre ile spor yaptıkları görülmüştür.

Tablo 2. Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Değişkenlerine Göre Dağılımı

Lisans Durumu	Cinsiyet		Sınıf Düzeyi				Toplam
			5	6	7	8	
Spor Yapmayan	Kız	N	30	31	32	37	130
		%	%12,9	%13,3	%13,7	%15,9	%55,8
	Erkek	N	30	18	31	24	103
		%	%12,9	%7,7	%13,3	%10,3	%44,2
	Toplam	N	60	49	63	61	233
		%	%25,8	%21,0	%27,0	%26,2	%100,0
Spor Yapan	Kız	N	9	23	19	24	75
		%	%5,4	%13,8	%11,4	%14,4	%44,9
	Erkek	N	15	26	21	30	92
		%	%9,0	%15,6	%12,6	%18,0	%55,1
	Toplam	N	24	49	40	54	167
		%	%14,4	%29,3	%24,0	%32,3	%100,0
Toplam	Kız	N	39	54	51	61	205
		%	%9,8	%13,5	%12,8	%15,3	%51,2
	Erkek	N	45	44	52	54	195
		%	%11,3	%11,0	%13,0	%13,5	%48,8
	Toplam	N	84	98	103	115	400
		%	%21,0	%24,5	%25,8	%28,7	%100,0

Tablo 2’de öğrencilerin lisanslı olarak spor yapma ve spor yapmama durumlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre dağılımı incelendiğinde; spor yapmayan kız öğrencilerinin 130 (55,8) kişi ile erkek öğrencilerden 103 (%44,2) fazla olduğu görülmüştür. Spor yapan kız öğrencilerinin en fazla olduğu sınıf düzeyi 24 kişi (%14,4) ile 8.sınıf, erkek öğrencilerin de 30 kişi (%18) ile 8.sınıf olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	X	Ss	t	P
Olumlu Sosyal Davranış	Kız	205	20,775	2,244	2,624	,009
	Erkek	195	20,138	2,605		
Dürüstlük	Kız	205	17,146	2,111	3,316	,001*
	Erkek	195	16,425	2,235		
Benlik Gelişimi	Kız	205	14,253	1,625	1,605	,109
	Erkek	195	13,979	1,790		
Öz Kontrol	Kız	205	12,097	2,285	3,083	,002*
	Erkek	195	11,348	2,568		
Okulda Saygı	Kız	205	17,678	1,747	2,940	,003*
	Erkek	195	17,087	2,251		
Evde Saygı	Kız	205	14,048	1,699	-1,045	,297
	Erkek	195	14,225	1,683		
SDAGÖ TOPLAM	Kız	205	96,000	8,448	3,144	,002*
	Erkek	195	93,205	9,325		

Tablo 3’te araştırmaya katılan öğrencilerin, sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini cinsiyet değişkeni açısından incelemek için yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonucuna göre;

Alt boyutlarda; olumlu sosyal davranış ($p=,009$; $p>0,05$), dürüstlük ($p=,001$; $p<0,05$), benlik gelişimi ($p=,109$; $p>0,05$), öz kontrol ($p=,002$; $p<0,05$), okulda saygı ($p=,003$; $p<0,05$), evde saygı ($p=,297$; $p>0,05$) ve ölçek toplamında anlamlılık düzeyleri ($p=,002$; $p<0,05$) olarak belirlenmiştir.

Alt boyutlara ve ölçek toplamlarına bakıldığında cinsiyet değişkenine göre dürüstlük, öz kontrol, okulda saygı alt boyutlarında ve ölçek toplamında kız öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar görülmüştür.

Tablo 4. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Sınıf Düzeylerine Göre Anova Test Sonuçları

Alt Boyutlar	Sınıf	N	X	SS	F	P
Olumlu Sosyal Davranış	5.Sınıf	84	20,976	2,414	1,838	,140
	6.Sınıf	98	20,173	2,558		
	7.Sınıf	103	20,478	2,283		
	8.Sınıf	115	20,465	2,445		
Dürüstlük	5.Sınıf	84	17,238	2,258	2,502	,059
	6.Sınıf	98	16,704	2,145		
	7.Sınıf	103	16,941	2,182		
	8.Sınıf	115	16,417	2,200		
Benlik Gelişimi	5.Sınıf	84	14,250	1,894	0,785	,503
	6.Sınıf	98	13,898	1,701		
	7.Sınıf	103	14,145	1,676		
	8.Sınıf	115	14,191	1,610		
Öz Kontrol	5.Sınıf	84	11,559	2,645	6,137	,000*
	6.Sınıf	98	11,571	2,129		
	7.Sınıf	103	11,165	2,693		
	8.Sınıf	115	12,504	2,165		
Okulda Saygı	5.Sınıf	84	17,988	1,978	3,646	,013
	6.Sınıf	98	17,428	1,821		
	7.Sınıf	103	17,194	2,151		
	8.Sınıf	115	17,095	2,047		
Evde Saygı	5.Sınıf	84	14,690	1,864	4,849	,003*
	6.Sınıf	98	14,081	1,682		
	7.Sınıf	103	14,126	1,884		
	8.Sınıf	115	13,782	1,611		
SDAGÖ TOPLAM	5.Sınıf	84	96,792	8,900	1,995	,114
	6.Sınıf	98	93,857	8,727		
	7.Sınıf	103	93,883	8,916		
	8.Sınıf	115	94,637	9,204		

Tablo 4'te araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini sınıf düzeyi değişkeni açısından incelemek için yapılan Anova Testi sonucuna göre;

Öz kontrol alt boyutunda ($p=,000$; $p<0,05$) anlamlılık düzeyi görülürken, 8.sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeyleri arasında en yüksek puan ortalamasına ($x=12,504$) sahip olduğu görülmüştür. Evde saygı alt boyutunda ise ($p=,003$; $p<0,05$) anlamlılık düzeyi ve 5.sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeyleri arasında en yüksek puan ortalamasına ($x=14,690$) sahip olduğu saptanmıştır.

Diğer alt boyutlarda; olumlu sosyal davranış ($p=,140$; $p>0,05$), dürüstlük ($p=,059$; $p>0,05$), benlik gelişimi ($p=,503$; $p>0,05$), okulda saygı ($p=,013$; $p>0,05$), ve ölçek toplamında ($p=,114$; $p>0,05$) sınıf düzeyi açısından anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Tablo 5. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Anova Test Sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	N	X	SS	F	P
Olumlu Sosyal Davranış	10	43	20,558	2,174	1,945	,102
	11	97	20,701	2,769		
	12	85	19,870	2,448		
	13	110	20,445	2,219		
	14 ve üzeri	65	20,861	2,384		
Dürüstlük	10	43	17,069	2,333	0,715	,582
	11	97	16,896	2,205		
	12	85	16,952	2,303		
	13	110	16,554	1,928		
	14 ve üzeri	65	16,661	2,406		
Benlik Gelişimi	10	43	14,116	1,734	0,733	,570
	11	97	14,154	1,932		
	12	85	13,964	1,672		
	13	110	14,036	1,625		
	14 ve üzeri	65	14,415	1,540		
Öz Kontrol	10	43	11,255	2,912	1,932	,096
	11	97	11,752	2,203		
	12	85	11,294	2,562		
	13	110	11,945	2,471		
	14 ve üzeri	65	12,230	2,220		
Okulda Saygı	10	43	17,930	1,907	3,753	,005*
	11	97	17,752	1,931		
	12	85	17,047	2,219		
	13	110	16,963	2,036		
	14 ve üzeri	65	17,661	1,787		
Evde Saygı	10	43	14,372	1,327	1,264	,284
	11	97	14,402	1,592		
	12	85	14,023	1,511		
	13	110	13,981	1,734		
	14 ve üzeri	65	13,984	2,132		
SDAGÖ TOPLAM	10	43	95,302	8,517	1,410	,230
	11	97	95,650	9,306		
	12	85	93,152	9,587		
	13	110	93,927	7,863		
	14 ve üzeri	65	95,815	9,630		

Tablo 5’te araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini yaş değişkeni açısından incelemek için yapılan Anova Testi sonucuna göre; alt boyutlarda; olumlu sosyal davranış ($p=,102$; $p>0,05$), dürüstlük ($p=,582$;

$p>0,05$), benlik gelişimi ($p=,570$; $p>0,05$), öz kontrol ($p=,096$; $p>0,05$), okulda saygı ($p=,005$; $p\leq 0,05$), evde saygı ($p=,284$; $p<0,05$) ve ölçek toplamında anlamlılık düzeyleri ($p=,230$; $p<0,05$) olarak belirlenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre; yalnızca okulda saygı boyutunda anlamlı bir farklılık görülürken 10 yaşındaki öğrencilerin diğer yaş düzeyleri arasında en yüksek puan ortalamasına ($x=17,930$) sahip olduğu saptanmıştır.

Tablo 6. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Gelir Durumlarına Göre Anova Test Sonuçları

Alt Boyutlar	Gelir Durumu	N	X	SS	F	P
Olumlu Sosyal Davranış	İyi	115	20,113	2,498	2,214	.111
	Orta	244	20,668	2,311		
	Kötü	41	20,243	2,956		
Dürüstlük	İyi	115	16,808	2,110	0.042	.959
	Orta	244	16,774	2,207		
	Kötü	41	16,878	2,441		
Benlik Gelişimi	İyi	115	13,913	1,739	0.710	.547
	Orta	244	14,245	1,629		
	Kötü	41	13,951	2,048		
Öz Kontrol	İyi	115	11,591	2,445	1.564	.211
	Orta	244	11,885	2,361		
	Kötü	41	11,219	2,945		
Okulda Saygı	İyi	115	17,356	2,217	0.125	.883
	Orta	244	17,381	1,898		
	Kötü	41	17,536	2,259		
Evde Saygı	İyi	115	14,365	1,872	2,252	.106
	Orta	244	14,225	1,574		
	Kötü	41	14,365	1,785		
SDAGÖ TOPLAM	İyi	115	93,643	9,754	1.200	.302
	Orta	244	95,180	8,196		
	Kötü	41	94,195	11,007		

Tablo 6’da araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini, gelir durumu değişkenine göre incelemek için yapılan Anova Testi sonuçlarına göre; alt boyutlarda ve ölçek toplamında gelir düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 7. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Spor Yapma Durumlarına Göre Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Spor Yapma Durumu	N	X	SS	T	P
Olumlu Sosyal Davranış	Spor Yapmayan	233	20,055	2,649	-4,028	,000
	Spor Yapan	167	21,035	1,999		
Dürüstlük	Spor Yapmayan	233	16,553	2,315	-2,610	,009
	Spor Yapan	167	17,131	1,986		
Benlik Gelişimi	Spor Yapmayan	233	14,253	1,773	-3,112	,002
	Spor Yapan	167	14,431	1,573		
Öz Kontrol	Spor Yapmayan	233	11,394	2,478	-3,291	,001
	Spor Yapan	167	12,203	2,345		
Okulda Saygı	Spor Yapmayan	233	17,678	2,043	-2,102	,036
	Spor Yapan	167	17,210	1,985		
Evde Saygı	Spor Yapmayan	233	13,987	1,723	-2,102	,039
	Spor Yapan	167	14,341	1,573		
SDAGÖ TOPLAM	Spor Yapmayan	233	93,098	9,034	-4,126	,000
	Spor Yapan	167	96,784	8,485		

Tablo 7’de araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini, spor yapma durumuna göre incelemek için yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonucuna göre;

Alt boyutlarda; olumlu sosyal davranış ($p=,000$; $p<0,05$), dürüstlük ($p=,009$; $p>0,05$), benlik gelişimi ($p=,002$; $p<0,05$), öz kontrol ($p=,001$; $p<0,05$), okulda saygı ($p=,036$; $p>0,05$), evde saygı ($p=,039$; $p>0,05$) ve ölçek toplamında anlamlılık düzeyleri ($p=,000$; $p<0,05$) olarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; olumlu sosyal davranış, benlik gelişimi, öz kontrol alt boyutlarında ve ölçek toplamında spor yapan öğrencilerle spor yapmayan öğrenciler arasında, spor yapanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 8. Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin Lisans Yılı Değişkenine Göre Anova Test Sonuçları

Alt Boyutlar	Lisans Yılı	N	X	SS	F	P
Olumlu Sosyal Davranış	1 yıl	71	20,380	2,051	6,792	,000*
	2 yıl	55	21,363	1,809		
	3 yıl	36	21,277	1,876		
	4 yıl	7	23,285	0,755		
Dürüstlük	1 yıl	71	16,845	1,917	2,326	,077
	2 yıl	55	16,763	2,617		
	3 yıl	36	17,638	1,533		
	4 yıl	7	18,285	1,603		
Benlik Gelişimi	1 yıl	71	14,211	1,723	2,012	,114
	2 yıl	55	14,436	1,524		
	3 yıl	36	15,571	1,309		
	4 yıl	7	14,437	0,786		
Öz Kontrol	1 yıl	71	12,042	2,024	3,581	,015
	2 yıl	55	11,909	2,598		
	3 yıl	36	12,333	2,437		
	4 yıl	7	14,857	1,069		
Okulda Saygı	1 yıl	71	17,422	2,081	2,017	,114
	2 yıl	55	17,745	2,056		
	3 yıl	36	17,555	1,663		
	4 yıl	7	19,285	0,755		
Evde Saygı	1 yıl	71	14,352	1,484	1,944	,124
	2 yıl	55	14,163	1,740		
	3 yıl	36	14,250	1,778		
	4 yıl	7	15,714	0,487		
SDAGÖ TOPLAM	1 yıl	71	95,253	7,997	4,527	,004*
	2 yıl	55	96,381	9,429		
	3 yıl	36	97,722	7,428		
	4 yıl	7	107,00	4,690		

Tablo 8’de lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini, lisans yılı değişkenine göre incelemek için yapılan Anova Testi sonucuna göre; alt boyutlarda; olumlu sosyal davranış ($p=,000$; $p<0,05$), dürüstlük ($p=,077$; $p>0,05$), benlik gelişimi ($p=,114$; $p>0,05$), öz kontrol ($p=,015$; $p>0,05$), okulda saygı ($p=,114$; $p>0,05$), evde saygı ($p=,124$; $p>0,05$) ve ölçek toplamında anlamlılık düzeyleri ($p=,004$; $p<0,05$) olarak belirlenmiştir.

Test sonucuna göre; lisans yılı değişkeni açısından anlamlı farklılık tespit edilen olumlu sosyal davranış alt boyutunda ve ölçek toplamında, lisans yılı arttıkça

alınan toplam puan ortalamalarının da arttığı ve 4 yıllık lisanslı olanların en yüksek puan ortalamalarına sahip olduğu saptanmıştır.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından (cinsiyet, sınıf, yaş, gelir durumu, spor yapma durumu, spor yapma yılı) toplam ölçek puanları ve alt boyut (okulda saygı, evde saygı, benlik gelişimi, olumlu sosyal davranış, dürüstlük ve öz kontrol) puanlarında anlamlı farklılıkların olup olmadığı ile ilgili bulgular tartışılmıştır.

İlk olarak Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre ortalamalarına bakıldığında, alt boyutlara göre; dürüstlük, öz kontrol, okulda saygı boyutlarında ve toplam ölçek puanında kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Yapılan bazı çalışmalar bu durumu destekler niteliktedir. Gürpınar (54), Şengün (55), Koul (56) Wang ve ark. (57) Certel ve ark. (58) Kavussanu ve Roberts (59) tarafından yapılan çalışmalarda ahlaki karar alma becerilerinin kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde bulunduğu görülmektedir

Aynı şekilde Gürpınar (54), kız öğrencilerin spor faaliyetlerinde erkek öğrencilere oranla daha çok etik davranışlar sergilediklerini ve kurallara uygun davranıldığında etkinliklere katılmaktan haz duyduklarını belirtirken, Şengün (55) tarafından, ahlaki gelişim düzeyleri açısından cinsiyet değişkeninin belirleyici olmadığı, sadece ahlaki ve etik değerlere verilen öncelik sırasının değişebileceği ifade edilmiştir.

Dolayısıyla; cinsiyet değişkenine göre ortaokul öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin farklılaştığı, kız öğrencilerin gelişim düzeylerinin erkek öğrencilere oranla daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimleri, sınıf düzeyi değişkeni açısından karşılaştırıldığında; öz kontrol boyutunda 8.sınıflar lehine ve evde saygı boyutunda 5.sınıflar lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür. Diğer alt boyutlara ve ölçek toplamına göre sınıf düzeyi değişkeninde fark anlamlı bulunmamıştır.

Bu bulguyu destekleyen Akbuğa (61) tarafından yapılan çalışmada, sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Sağın ve Akbuğa (60) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Bu bulgular sonucunda; sınıf düzeyi değişkeninin, ortaokul öğrencilerinin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri üzerinde belirleyici bir etken olmadığı söylenebilir.

Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri yaş değişkenine göre incelendiğinde; alt boyutlarda yalnızca okulda saygı boyutunda 10 yaş grubu lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür. Ölçek toplamında yaş değişkenine göre anlamlı fark görülmemiştir.

Butcher (62), Altın ve Özсарı (63). tarafından yapılan çalışmalarda ise öğrencilerin yaşlarının artıkça ahlaki karar alma tutumlarında olumlu artış görüldüğü saptanmıştır.

Yapılan bazı çalışmalarda sporcuların yaş seviyelerinde artış oldukça ahlaki yargı düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Örnek olarak; Gürpınar (54) yaptığı çalışmada, spor yapan öğrencilerin yaşlarının artıkça hile ve hırs gibi olumsuz davranışlarda da artış olduğunu belirtmektedir.

Benzer şekilde Kaye ve Word (64) tarafından yapılan çalışmada, yaşça büyük sporcuların küçük sporculara göre daha fazla hile yapabildikleri belirtilmiştir.

Özsarı ve ark. (65); Lee, Whitehead ve Ntoumanis (66) tarafından yapılan çalışmalarda da sporcuların yaş seviyelerinde artış oldukça ahlaki yargı düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir.

Bu bulgular doğrultusunda; yaş değişkeninin öğrencilerin bazı sosyal ve duygusal davranışlarını etkilediği, ahlaki karar alma tutumlarında belirleyici olduğu ancak edinilen bulguların çalışma yapılan örneklem grubuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri, aile gelir durumu değişkenine göre karşılaştırıldığında alt boyutlarda ve ölçek toplamında gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Benzer olarak Kaya ve ark. (67) öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin aile gelir durumundan etkilenmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Elde edilen bulgulara ve literatür taramasına göre, aile gelir durumlarının öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri üzerinde belirleyici olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerine spor yapma durumlarına göre bakıldığında olumlu sosyal davranış, benlik gelişimi, öz kontrol alt boyutlarında ve ölçek toplamında spor yapan öğrencilerle spor yapmayan öğrenciler arasında, spor yapanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Bu bulguların desteklendiği Sağın ve Akbuğa (61) çalışmasına göre; lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrenciler arasında sosyal-duygusal

ve ahlaki gelişim düzeylerinin dürüstlük, benlik gelişimi, olumlu sosyal davranış, evde saygı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Ayrıca; Güler (68) yaptığı çalışmada ahlaki yargı düzeylerinin, sporla ilgilenen öğrencilerin sporla ilgilenmeyen öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Akandere (69) kendi çalışmasında spor yapan öğrencilerin yapmayan öğrencilere kıyasla ahlaki yargı düzeylerinin daha yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir. Tosun (70); Taşkiran, Selçuk, Doğar (71) tarafından yapılan çalışmalarda da spor aktivitelerinin, öğrencilerin sosyalleşmesini sağlayarak, sosyal-duygusal gelişim düzeylerini olumlu etkilediği tespit edilmiştir.

Bütün bu bulgular incelendiğinde; spor yapmanın öğrencilerin sosyal-duygusal becerilerini geliştirdiği aynı zamanda ahlaki yargı düzeylerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin, sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerinin lisans yılı değişkenine göre karşılaştırılması sonucunda; alt boyutlardan olumlu sosyal davranış boyutunda 4 yıllık lisanslı olanlar lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür. Ölçek toplamına bakıldığında da lisans yılı değişkeni açısından ahlaki gelişim düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmüş ve lisans yılı arttıkça ölçekten alınan puanın da arttığı saptanmıştır.

Elde edilen bu bulgunun aksine; Sağın ve Akbuğa (61) tarafından yapılan çalışmada, spor yapma yılı değişkeni açısından sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Arslan (72) çalışmasında spor yapma sürelerinin ahlaki karar alma tutumlarında belirleyici olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Gürpınar'ın (54) yaptığı çalışmada ise spora katılım süreleri arttıkça sporcuların ahlaki tutum puanlarında azalmanın olduğu görülmüştür.

Özsarı (73) ise işitme engelli sporculara yönelik yaptığı çalışmasında; 4 yıldan fazla spor geçmişi olan sporcuların sportmenlik yönelim değerlerinin, 4 yıldan az olan sporculara oranla daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen bütün bulgular incelendiğinde; öğrencilerin yaş, sınıf düzeyi ve gelir durumu değişkenlerine göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinde anlamlı farklılık görülmezken cinsiyet değişkenine göre ise kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin öz kontrol, benlik gelişimi ve olumlu sosyal davranış alt boyutlarında ve ölçek toplamında daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülerek spor yapanlar lehine anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin spor yapma yılları arttıkça sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Bütün bu bulgular ışığında; spor faaliyetlerine katılımın, öğrencilerin sosyal ilişkilerini olumlu yönde düzenlediği, benlik gelişimine katkı sağladığı ve ahlaki karar alma tutumlarını olumlu yönde geliştirdiği ayrıca katılım sürelerinin artmasıyla bu gelişim düzeylerinin de doğru orantılı arttığı tespit edilmiştir.

Dolayısıyla; özellikle beden eğitimi öğretmenleri tarafından öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre spor branşlarına yönlendirilmesi ve küçük yaştan itibaren sporla tanışmalarının sağlanması gerekliliği tavsiye edilirken, ailelere de spora yönlendirme konusunda bilinç oluşturacak gerekli eğitimlerin verilmesi gerekliliği önerilmiştir.

7. KAYNAKLAR

1. Saarni C. Cognition, context, and goals: significant components in social-emotional effectiveness. *Social Development*, 2001;10(1), 125-29.
2. Frolov I. Felsefe sözlüğü, (Çev. Aziz Çalışlar), İstanbul: Cem Yay.Bakker ED. Integrity And Cynicism: *Possibilities And Constraints Of Moral Communication*, 2006; 20: 119-136.
3. Şengün M. Ahlaki gelişimin psiko-sosyal dinamikleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007; 23(23), 201-221.
4. Mehmedoğlu, Y. *Ahlâki ve dinî gelişim*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları. 2004
5. Comer J. Transforming the lives of children. In M. J. Elias, H. Arnold ve C. Steiger Hussey (Ed.), *EQ+IQ: Best practices in leadership for caring and successful schools* (s. 11-22). Thousand Oaks, CA: Corwin Press. 2003
6. Elias MJ. Social-Emotional And character development and academics as a dual Comer, J. (2003). Transforming the lives of children. In M. J. Elias, H. Arnold ve C. Steiger Hussey (Ed.), *EQ + focus of educational policy. Educational Policy*, 200923(6), 831-846.
7. Özdemir O, Özdemir PG, Kadak MT, Nasıroğlu S. Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2012; 4(4), 566-589.
8. Sklad M, Diekstra R, Ritter MD, Ben J, Gravesteijn C. Effectiveness of school based universal social, emotional, and behavioral programs: do they enhance students' development in the area of skill, behavior, and adjustment. *Psychology in the Schools*, 2012; 49(9), 892-909.
9. Weissberg RP, Durlak JA, Domitrovich CE, Gullotta TP. (Ed.). Social and emotional learning: Past, present, and future. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, ve T. P. Gullotta (Ed.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 3-19). New York, NY, US: The Guilford Press. 2015
10. İnal AN. *Beden eğitimi ve spor bilimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 2003
11. Morris L, Sallybanks J, Willis K, Makkai T. *Sport, physical activity and antisocial behaviour in youth*. Canberra: Australian Institute of Criminology. 2003
12. Tosun, A. Yüksel, A., Uçkun, C.S., ve Konak, O. (2017). Spor aktivitelerinin meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyalleşmesine etkisi. *Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 9(35), 436.
13. Güler ED. *Orta öğretim kurumlarında beden eğitimi dersinin çocuğun ahlaki gelişimine etkisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya. 2006
14. Akbuğa T. *Ortaöğretimde okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Malatya. 2018
15. Arslan B. *Türkiye'deki bocce ve dart sporcularının ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın. 2018
16. Evli F. *Üniversite takımlarında farklı branşlardaki sporcuların ahlaki olgunluk ve sosyal bütünleşme düzeyleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Hitit Üniversitesi, Çorum. 2018
17. Bozgün, K, Baytemir, K. Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ölçeğinin (sdago) türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 2019; 14(1). 139-156
18. Fişek, K. *Türkiye 'de ve dünyada spor yönetimi*. Ankara: Bağırhan Yayınevi. 1998
19. Mengütay, S. *Morpa Spor Ansiklopedisi*. İstanbul: Orhan Ofset, 1997:156-249.

20. Kat H. *Bireysel sporcularla takım sporcularının stres düzeyleri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 2009
21. Bakker ED. *Integrity And Cynicism: Possibilities And Constraints Of Moral Communication*, 2006; 20: 119-136.
22. Halilbeyoğlu FH. *Badminton Sporcularının Duygusal Zeka Düzeylerinin Bazı Kriterlere Göre İncelenmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray: Aksaray Üniversitesi, 2015.
23. Demirdağ M. *Sporun Öğretilbilir Zihinsel Engelli Çocukların Sosyalleşmeleri Üzerine Etkisinin Araştırılması*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, 2010.
24. Kılıçaslan U. *Spor Lisesi ile Diğer Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Bazı Motorik Özelliklerinin Karşılaştırılması: Trabzon İli Örneği*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2015.
25. Bora MV. *Beden Eğitimi Öğretmeni ve Sporcu Öğrenciler Arasındaki İletişimin, Sportif Başarı Motivasyonu İlişkisi*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, 2013.
26. Türkel Ç. *İlköğretim öğrencilerinin sportif faaliyete katılım düzeyi ile sosyal uyum ve iletişim beceri düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2010
27. Erciş S. *Türkiye'deki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Spor Müsabakalarındaki Verimliliklerinin Veri Zarflama Analizi (VZA) İle Göreceli Olarak Değerlendirilmesi ve Karşılaştırılması*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2012.
28. Şahan, H. *Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2007
29. Yavuzer H. *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı (20. Basım)*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 2005
30. Akduman G. *Sosyal Gelişim. Erken Çocukluk Dönemi Gelişim içinde*. Ankara: Vize Yayıncılık. 2017
31. Başaran İ.E. *Eğitim Psikolojisi: (6. Basım)*. Ankara: Nobel. 2005
32. Kandır A, Alban Y. Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 200810(4):33-38.
33. Christie JF, Roskos KA. *Standards, Science and The Role of Play in Early Literacy Education*. Singer DG, Golinkoff RM, Hirsh-Pasek K. (Eds) Play Learning Oxford: Oxford University Press, 2006
34. Şengül AE, Yükselen Aİ. *Bebeklikte Sosyal ve Duygusal Gelişim. Çocuk Gelişimi Bebeklik döneminde gelişim içinde*, Turan F., Yükselen Aİ., (Ed.) Hedef CS Yayıncılık. Ankara. 2015; 177-195.
35. Başdemir HY. *Ahlak Metafiziği. Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak*. Kaymakcan, R. & Uyanık M, (Eds.) İstanbul, DEM Yayınları, 2007; 49-65.
36. Güngör, E. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. Ötüken Neşriyat. 2010
37. Satı Bey M. *Eğitim ve Toplumsal Sorunlar Üzerine Konferanslar*. Der. Kafadar O., Öztürk, F., (ed). Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları. 2002

38. Gündüz, T. Üstün Zekalı Çocuklarda Ahlak Gelişimi ve Eğitimi. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010; 1(1), 157-178
39. Ekşi H, Katılmış A. *Uygulama Örnekleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları. 2016
40. Dağlıoğlu T. *İlköğretim Öğrencilerinin Yaz Spor Okullarında Yüzme Sporuna Yönelme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep İli Örneği)*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
41. Çaha, Ö. 1999. *Spora Yaslanarak Bir Nefes Alma*. Ankara: Beta.
42. Aracı, H. (1999) *Okullarda Beden Eğitimi*. Ankara: Bağırhan Yayınları
43. Dalkıran MA. *Ortaöğretim Öğrencilerinin Spor Branşlarına Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi (Osmaniye Örneği)*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray: Aksaray Üniversitesi, 2014.
44. Ünlü NK. *Başarı Sporunda Ödüllendirme*. İstanbul: M.Ü. Sağlık Bilimleri Enst., Doktora Tezi. 1995
45. Arpa DK. *Ortaöğretimdeki Erkek Sporcuların Karate ve Taekwondo Branşına Yönelme Nedenleri ve Beklentileri (İstanbul İli/Üsküdar İlçe Örneği)*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2014.
46. Efek E. Sivrikaya, Ö. ve Sadık R. Spor Bilimleri Alanında Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyleriyle Spor Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*. 2018;5(29) 3895-3903.
47. Yapan TH. *Spor ahlakı-beden eğitimi dersinde ahlaki eğitim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. 1992
48. Erdemli A. *Temel sorunlarıyla: spor felsefesi*. İstanbul. E Yayınları. 2002
49. Durmuş G. *Gençlerin Tenis Spor Dalını Seçmelerinde Motivasyonu Etkileyen Unsurlar*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, 2015.
50. Karasar N. *Bilimsel araştırma yöntemi* (17. Baskı). Ankara: Nobel yayın dağıtım, 2005; 81-83.
51. Büyüköztürk Ş, Çakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Geliştirilmiş 19. baskı). Ankara: A Yayıncılık. 2015
52. Arıkan, R. *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, Asil Yayıncılık, Ankara. 2004
53. Ji P, DuBois DL, Flay BR. Social-Emotional and Character Development Scale. *Journal of Research in Character Education*, 2013; 9(2): 121-147.
54. Gürpınar B. Sporcu Ortaokul ve lise öğrencilerinin spora ait değişkenler açısından ahlaki karar alma tutumları. *Eğitim ve Bilim*, 2014; 39(176).
55. Şengün M. *Lise öğrencilerini ahlaki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Samsun. 2008
56. Koul R. Multiple motivational goals, values, and willingness to cheat. *International Journal of Educational Research*, 2012;(56), 1-9.
57. Wang CC, Chia F, Chang CM. The study of college athletes' moral self-concept and sport-related moral development. *Life Science Journal*, 2013; 10(4): 2361-2367.
58. Certel Z, Çelik B, Bahadır Z. Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışları. *16. Spor Bilimleri Kongresi. Sözel Bildiri*. 31.Ekim-3 Kasım 2018. Antalya. 2018
59. Kavussanu M, Roberts GC. Moral functioning in sport: An achievement goal perspective. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 2001; 23(1), 37-54.

60. Sağın AE, Akbuğa T. Lisanslı Spor Yapan Öğrencilerle Yapmayan Öğrencilerin Bazı Değişkenler Açısından Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeyleri. *Journal of Global Sport and Education Research*, 2019; 2(1), 35-44.
61. Akbuğa, T. *Ortaöğretimde okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Malatya. 2018
62. Butcher, JE. Adolescent girls' sex role development: Relationship with sports participation, self-esteem, and age at menarche. *Sex Roles*, 1989; 20(9-10):575-593.
63. Altın M, Özşarı A. Sporcu eğitim merkezlerinde yatılı olarak eğitim gören sporcuların ahlaki karar alma tutumları. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2017; 3(1); 133-145.
64. Kaye MP, Ward KP. Participant-related differences in high school athletes' moral behavior. *Athletic Insight*, 2010; 12(1), 1-17.
65. Özşarı A, Demirel H, Altın M, Yalçın YG, Demir H. Kadın basketbolcuların sportmenlik yönelimleri. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 2018; 1(2), 66-71.
66. Lee MJ, Whitehead J, Ntoumanis N. Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 2007; 8(3): 369-392.
67. Kaya M. Çinemre S, Taşkın O, Yazgan Ş. Değerlerin Belirlenmesi Testi (DIT) ile Ahlaki Yargı Yeteneği Testi (MUT) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2017; 0(42): 99-133.
68. Güler ED. *Orta öğretim kurumlarında beden eğitimi dersinin çocuğun ahlaki gelişimine etkisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya. 2006
69. Akandere M, Baştuğ G, Güler ED. Orta öğretim kurumlarında spora katılımın çocuğun ahlaki gelişimine etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2009; 3(1):59-68.
70. Tosun A, Yüksel A, Uçkun CS, Konak O. *Spor aktivitelerinin meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyalleşmesine etkisi*. Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2017; 9(35), 436.
71. Taşkiran C, Selçuk MH, Doğar Y. Beden eğitimi dersinin sosyalleşmeye olan etkisine ilişkin ilköğretim öğrenci velilerinin görüşleri. *International Journal of Social Science*, 2014; 26:159-166.
72. Arslan B. *Türkiye'deki bocce ve dart sporcularının ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın. 2018
73. Özşarı A. İşitme Engelli voleybolcuların sportmenlik yönelimleri. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2018; 20(3), 112-121.

8. EKLER

EK-1 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Kişisel Bilgi Formu:

1.Cinsiyet:

Kız () Erkek ()

2.Sınıf:

5 () 6 () 7 () 8 ()

3.Yaş:

10 () 11 () 12 () 13 () 14 ve üzeri ()

4.Aile Gelir Durumu:

Kötü (4000 TL ve Altı) () Orta (4000-8000 TL) () İyi (8000 TL ve üstü) ()

5.Lisanslı Olarak Spor Yapıyor Musunuz? (Cevabınız hayır değilse 6.soruyu mutlaka işaretleyiniz.)

Hayır () Bireysel Sporlar () Takım Sporları ()

6.Kaç Yıldır Lisanslı Olarak Spor Yapıyorsunuz?

1 () 2 () 3 () 4 () 5 ve üzeri ()

EK-2 SOSYAL-DUYGUSAL VE AHLAKİ GELİŞİM ÖLÇEĞİ (SDAGO)

EK-2 Sosyal-Duygusal ve Ahlakî Gelişim Ölçeği (SDAGO) Tanımlı Formu

Sosyal-Duygusal ve Ahlakî Gelişim Ölçeği (SDAGO)	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Arkadaşlarımla güzel güzel oynarım.	1	2	3	4
2. Kuyruğa girdiğimde sıramın gelmesini sabırla beklerim.	1	2	3	4
3. Okulda öğretmenimle ve diğer yetişkinlerle saygılı bir şekilde konuşurum.	1	2	3	4
4. Yanlış bir şey yaptığımda özür dilerim.	1	2	3	4
5. Anne ve babamla nazik bir şekilde konuşurum.	1	2	3	4
6. Daha iyi bir insan olmaya çalışırım.	1	2	3	4
7. Arkadaşlarım için iyi olan şeyleri yaparım.	1	2	3	4
8. Beni kimse görmediğinde bile kurallara uyarım.	1	2	3	4
9. Okulda öğretmenimi ve diğer yetişkinleri sözlerini kesmeden dinlerim.	1	2	3	4
10. Olabileceğim kadar iyi olmaya çalışırım.	1	2	3	4
11. İnsanlara doğru ne ise onu söylerim.	1	2	3	4
12. Anne ve babamın kurallarına uyarım.	1	2	3	4
13. Arkadaşlarım üzgün olduğunda onları neşelendirmeye çalışırım.	1	2	3	4
14. Benimle dalga geçen veya bana lakap takan çocuklara aldırış etmem.	1	2	3	4
15. Okulda öğretmenimin ve diğer yetişkinlerin talimatlarına uyarım.	1	2	3	4
16. Benden farklı olan çocuklara karşı iyi davranırım.	1	2	3	4
17. Anne ve babamın sözlerini kesmeden dinlerim.	1	2	3	4
18. Bir şeyi başaran kadar denemeye devam ederim.	1	2	3	4
19. İnsanlara verdiğim sözleri tutarım.	1	2	3	4
20. Ben iyi bir arkadaşım.	1	2	3	4
21. Kendim için hedefler belirlerim (Örneğin: Gelecek için planlar yaparım).	1	2	3	4
22. Okul kurallarına uyarım.	1	2	3	4
23. Bana nasıl davranılmasından hoşlanıyorsam, arkadaşlarıma da öyle davranırım.	1	2	3	4
24. Yanlış bir şey yaptığımda da gerçeği söylerim.	1	2	3	4
25. Hatalarımı kabul ederim.	1	2	3	4
26. Evdeki kurallara uyarım.	1	2	3	4
27. Arkadaşlarımla tartıştığım zaman sinirlerime hâkim olurum.	1	2	3	4
28. Okulda öğretmenimin ve diğer yetişkinlerin kurallarına uyarım.	1	2	3	4

***Not:** Referans göstererek yazarlardan izin alınmadan kullanılabilir.

EK-3 ETİK KURUL KARARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 11.11.2022-12217

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

Oturum Tarihi
11.11.2022

Oturum Saati
13:00

Oturum Sayısı
2022/23

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 11.11.2022 tarihinde saat 13:00'da Kurul Başkanı Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ başkanlığında, aşağıda imzaları bulunan kurul üyelerinin katılımlarıyla toplanarak gündemdeki konuları görüşmüş ve aşağıdaki kararları almıştır.

Karar 7: Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Cumaali YAVUZ'un sorumlu araştırmacı olduğu ve yüksek lisans öğrencisi Ömer Faruk YARICI'ya ait, "**Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi**" başlıklı çalışma etik Kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliğiyle karar verilmiştir.

Kurul Üyeleri:

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU
Prof. Dr. Süleyman İLHAN
Prof. Dr. Kenan PEKER
Prof. Dr. İrfan EMRE
Prof. Dr. Taner YILDIRIM
Prof. Dr. Rıfat BİLGİN
Doç. Dr. Haki PEŞMAN (İzinli)
Doç. Dr. Yunus Emre KARAKAYA
Doç. Dr. Ayşe Ülkü KAN
Doç. Dr. Serkan BİÇER

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU
Prof. Dr. Kenan PEKER
Prof. Dr. Rıfat BİLGİN
Doç. Dr. Ayşe Ülkü KAN
Prof. Dr. İrfan EMRE

Prof. Dr. Süleyman İLHAN
Prof. Dr. Taner YILDIRIM
Doç. Dr. Yunus Emre KARAKAYA
Doç. Dr. Serkan BİÇER

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-4 ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

T.C.
SİLOPI KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Cumhuriyet Ortaokulu

09.01.2023

Sayı : E-15776473-604.01.01-67890231
Konu : Tez Çalışması
(Ömer Faruk YARICI)

İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE SİLOPI

Okulumuzda kadrolu Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni olarak görev yapan 23498626842 T.C. kimlik numaralı Ömer Faruk YARICI'nın " **Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi**" adlı yüksek lisans tez çalışmasını okulumuz öğrencilerine uygulanabilmesi için gerekli izinlerin alınması hususunu bilgilerinize arz ederim. İlgili Öğretmenin dilekçesi ve çalışma ekleri yazımız ekinde sunulmuştur.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Engin DEMİR
Müdür

E-k):
1- İlgili dilekçe ve ekleri (2 sayfa)

Adres :

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 () _____

E-Posta:

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bilgi için:

Unvan : Müdür Yardımcısı

İnternet Adresi:

Faks: _____

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 7f05-91e6-3396-8f3a-0562 kodu ile teyit edilebilir.

CUMHURİYET ORTAOKULU MÜDÜRLÜĞÜNE
SİLOPİ/ŞIRNAK

Fırat Üniversitesi bünyesinde gerçekleştireğim Yüksek lisans tezi konusu olan, “**SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL-DUYGUSAL VE AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**” çalışmada kullanılmak üzere ekte yer alan anketi okulunuz öğrencilerine uygulanması hususunda gerekli iznin verilmesini,

Saygılarımla arz ederim.

Ömer Faruk YARICI

Adre:

Tel: 0

Ekler:

1. Anket (1 Sayfa)

EK-5 BİLGİLENDİRİLMİŞ VELİ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU ÖRNEĞİ

BİLGİLENDİRİLMİŞ VELİ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU*

Değerli Veli;

Bu formun amacı velisi bulunduğunuz öğrencinin katılımı rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılım izni almaktır.

Bu kapsamda “Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi” başlıklı araştırma “Doç. Dr. Cumaali YAVUZ ve Ömer Faruk YARICI” tarafından gönüllü katılımcılarla yürütülmektedir. Araştırma sırasında öğrenciden alınacak bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Bu araştırmaya katılım izni vermeme hakkınız bulunmaktadır. Bu formu onaylamanız, velisi bulunduğunuz öğrencinin araştırmaya katılımı için onam verdiğiniz anlamına gelecektir.

Velisi bulunduğum kişinin katılacağı bu çalışma ile ilgili gerekli tüm bilgiler aktarılmıştır. Velisi olduğum kişinin adı geçen çalışmaya katılmasını özgür irademle kabul ediyorum.

Veli

Adı, So

Adres:

Tel: ☎

İmza: ✍